

FENARİZADE MUHYİDDİN ÇELEBİ VE DİVANI

Mustafa DEMİREL*

ÖZET

Fenarîzade Muhyiddin Çelebi, XVI. yüzyılda yaşamış âlim şairlerimizdendir. Yüksek tahsilini tamamladıktan sonra, önce İstanbul'da Hadım Ali Paşa Medresesi'ne, sonra Bursa'da Sultan, 919 (1513)'da da Sahn-ı Seman Medresesi'ne müderris oldu. Bu görevlerinden sonra, önce kazasker, daha sonra şeyhülislâmlık makamına yükseldi. Kaynaklar, Fenarîzade Muhyiddin Çelebinin âlim ve iyi bir şair olduğunu belirtirler. Biz şiirleri üzerinde yapmış olduğumuz araştırma ve incelemelerimizde, bu zatın devrin şairleri arasında zikredilmeye değer güzellikte şiirler yazdığını gördük. Eserlerinde mecaz, kinaye, teşbih, istiare, cinas gibi sanatları kullanmış ve bu sanatları icra ederken hiç kendini zorlamadan, şiirlerini gayet ustalıkla dilinden döküvermiştir. Dili devrine göre oldukça sade; orijinal hayalleri, âşıkane edası, tasavvufa ait bilgisi, şiirlerindeki samimi ifadeleri ile çağdaşı olan divan şairleri arasında müstesna yerini almıştır. Makalemizin esas konusunu teşkil eden şiirleri, özellikle divanından seçtiğimiz gazel ve kasideleri, onun şiiri hakkında bize fikir verebilecek niteliktedir.

Anahtar kelimeler:

Muhyiddin Çelebi, divan, kaside, gazel.

Hayatı

On altıncı yüzyılda yaşamış âlim şairlerimizden Fenarîzade Muhyiddin Çelebi, Bursa'da doğdu.¹ Doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Tezkireci Sehî Bey onun Mehmed Şah Çelebinin küçük kardeşi olduğunu kaydediyor. Mehmed Şah Çelebi 883 (1478) yılı civarında

* Doç. Dr. Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

¹ Görebildiğim Şuarâ Tezkirelerinde Fenarîzade Muhyiddin Çelebinin doğum tarihine rastlamadım. Ancak Müstakimzâde Sâdeddin Süleyman Efendi, *Devhatü'l-meşâyih (Osmanlı Şeyhülislamları'nın Biyografileri, s. 22)*'de hicrî 751 Safer'inde doğduğunu söylemiş ise de bu doğru değildir. *Osmanlı Şeyhülislamları*'nda doğum tarihi hicrî 851 olarak gösterilmiştir.

doğduğuna göre, şairimizin bu tarihten sonra doğduğunu söyleyebiliriz. Muhyiddin Çelebi Molla Fenârî neslinden Ali Çelebinin oğludur.² Soyu *Şakaik Tercümesi*'nde uzun bir ibare (Muhyiddin Çelebi ibn-i Mehmed bin Ali bin Yusuf Bâlî ibn-i Şemseddin el-Fenârî) ile belirtilmiştir. İlköğrenimini babası Ali Çelebiden gördü. Babasının ölümünden sonra ünlü bilgin Hatibzâde Muhyiddin Efendi ve Efdalzâde Hamidü'd-dîn'den tahsiline devam etti;³ bağlı olduğu soya lâıyk bir surette büyük bir âlim olarak yetişti. Padişah Sultan II. Bayezid devrinde veziriazam olan Hadım Ali Paşa onu evlat edindi. Daha sonra kazasker Müeyyedzâde'ye damat oldu. Hatipzâde'den ayrıldıktan sonra İstanbul'da Hadım Ali Paşa Medresesi'ne, sonra Bursa'da Sultan, 919 (1513)'da da Sahn-ı Seman Medresesi'ne müderris oldu.⁴ Bahsi geçen medreselerden sonra 925 (1519) senesinde önce Edirne'de Dârü'n-nasr'a, sonra da 926 (1520)'da İstanbul kadılığına getirildi ve bu vazifesinden sonra 929 (1523)'da Anadolu kazaskerliğine, daha sonra 930 (1524) senesinde Rumeli kazaskerliğine yükseldi.⁵ Bu görevde iken dönemin bazı olaylarına karıştı. Veziriazam Pîrî Mehmed Paşanın aleyhine, veziriazam olmak isteyen Hain Ahmed Paşanın tertibiyle, Mısır'dan vaktiyle sürülenlerden rüşvet alıp gitmelerine izin verdiği yolunda yapılan şikâyetleri teftişle görevlendirildi. Bazı kaynakların belirttiğine göre güya Hain Ahmed Paşa taraftarı olan Muhyiddin Çelebi, bu soruşturmada adaletsiz davranmış, teftişi Pîrî Mehmed Paşanın aleyhine sonuçlandırmıştı. Pîrî Mehmed Paşanın hizmetinde bulunmuş olan Celâlzâde Mustafa Çelebi bu olay dolayısıyla Muhyiddin Çelebinin “ Tarîk-ı Hak'dan çıkıp erbâb-ı zulme tâbi olduğunu ve nakd-i adli zâyî eylediğini” yazar (*Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, vr. 110^a). Ancak iktidar mücadelesini kaybeden Hain Ahmed Paşa görevden uzaklaştırıldıktan sonra, veziriazamlık makamına Muhyiddin Çelebinin de desteklediği Makbul İbrahim Paşa getirildi (930/1523). Daha sonra Molla Kâbiz

² Âşık Çelebî, *Meşâirü's-şuarâ*, (G. M. Meredith-OWENS tarafından hazırlanan tıpkıbasım), London 1971, vr. 119a; Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-şuarâ*, c. II, (İbrahim Kutluk tarafından hazırlanan tıpkıbasım), Ankara 1981, s. 877; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî (Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye)*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1308, c. 4, s. 344; Leknevî, *el-Fevâidü'l-behiyye fi Terâcimi'l-Hanefiyye*, s. 183; Mehmet İbşirli, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul, 1995, XII, 339-340.

³ Mecdî Efendi, *Şakâik-ı Numaniye ve Zeyilleri (Hadâiku's-şakâik)*, (Neşre hazırlayan: Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, İstanbul 1989, 1, 387.

⁴ Mecdî Efendi, *a.g.e.*, s. 388.

⁵ Müstakimzâde Süleyman Efendi, *Devhatü'l-meşâiyih*, (*Osmanlı Şeyhülislamları'nın Biyografileri*), Çağrı Yayınları, İstanbul 1978, IV, 22.

olayları meydana çıktı. Molla Kâbız'ın şer'î iddialarını Anadolu Kazaskeri Kadrî Çelebi ile birlikte reddetme hususunda yetersiz kalmaları, Muhyiddin Çelebinin gözden düşmesine sebep oldu.

Muhyiddin Çelebi, Makbul İbrahim Paşanın 943 (1536)'te katlinden sonra, yerine geçen Ayaz Paşa ile anlaşmazlığa düştü, on beş yıl kadar süren kazaskerlik vazifesinde iken Ayaz Paşa onu 944 (1537) tarihinde günlük 150 akça ile emekliye ayırdı.

Muhyiddin Çelebi görevinden ayrıldıktan sonra, hacca gitti ve orada mücavir (yurdunu terk ederek zamanını Mekke ve Medine'de ibadetle geçiren) olarak kaldı. Hacda tefsir dersleriyle meşgul oldu. Orada Arap, Acem ve Arap diyarının dışında bulunanlara kendi dillerinde (üç dilde) dersler verdi.⁶

Hicaz (Mekke)'da bir yıl kalan Muhyiddin Çelebi, ülkesine döndükten sonra 949 (1542) senesinde Abdülkâdir Hamidî Çelebinin yerine şeyhülislâm oldu.⁷ Bu arada 50 akça ilâve edilerek maaşı, günlük 200 akçaya çıkarıldı. Bu makamda üç sene görev yaptıktan sonra kendi isteği ile 952 (1545)'de emekliye ayrıldı.⁸

Görüşlerini çekinmeden söyleyen, insan haklarına riayet eden, adil, takva ehli, doğru sözlü, iyi huylu, değerli insan Muhyiddin Çelebi 26 Zilkade Pazar günü 954 (13 Aralık 1547)'te güneş doğarken vefat etti. Eyüp Sultan Camii civarında medfundur.⁹ Muhyiddin Çelebinin ölüm tarihi bazı mecmua ve şuara tezkirelerinde şu mısralarla belirtilmiştir: *İde Muhyiddin Efendi rûhını şād ol Vedūd* (ایده محیی الدین افندی روحنی اول ودود)

Şair Nazmî Efendi de Muhyiddin Çelebinin ölüm tarihini şu mısra ile belirtmiştir: *Muhyî-i dîn oldu 'âzîm rahmete* (محیی دین اولدی عازم رحمته)

Dili ve Edebî Kişiliği

Muhyiddin Çelebinin dili devrine göre oldukça sadedir. Fakat devrinin bütün yazar ve şairleri gibi onun da kullandığı Arapça ve Farsça kelime ve kavramların incelikleri herkesçe bilinmediği için dili anlaşılmasız gibi görülmektedir.

⁶ Âşık Çelebi, *a.g.e.*, vr. 119 a; Mecdî, *a.g.e.*, s. 388.

⁷ Âşık Çelebi, *a.g.e.*, vr. 119 a; Mecdî *a.g.e.*, s. 388.

⁸ Müstakimzâde, *a.g.e.*, s. 23.

⁹ Mecdî, *a.g.e.*, s. 388.; Müstakimzâde, *a.g.e.*, s. 23.

Müderislik, kadılık ve şeyhülislâmlık mevkilerine kadar yükselen Muhyiddin Çelebi, XVI. yüzyılın değerli şairleri arasında önemli bir yere sahiptir. Kaynaklar, Fenarîzade Muhyiddin Çelebinin âlim ve iyi bir şair olduğunu belirtirler. Biz şiirleri üzerinde yapmış olduğumuz araştırma ve incelemelerimizde, bu zatın devrin şairleri arasında zikredilmeye değer güzellikte şiirler yazdığını gördük. Eserlerinde mecaz, kinaye, teşbih, istiare, cinas gibi sanatları kullanmış ve bu sanatları icra ederken hiç kendini zorlamadan, şiirlerini gayet ustalıkla dilinden döküvermiştir. Dili devrine göre oldukça sade; orijinal hayalleri, âşıkâne edası, tasavvufa ait bilgisi, şiirlerindeki samimi ifadeleri ile çağdaşı olan divan şairleri arasında yerini almıştır.

Şiirlerini divan üslûbu üzere tertip eden şairimizin mürettep ve mükemmel bir divanı vardır.¹⁰ Şiirlerinde sağlam ifadeler kullanan Çelebi, kendisine “Muhyî” kelimesini mahlas edindi. Üç dilde (Türkçe, Arapça, Farsça) şiirler yazdı. Şiirlerini ekseriya *nazire* olarak yazan şairimiz, tek kafiye ve redifte yedişer, dokuzar beyit gazel söylemiştir.¹¹ Muhyiddin Çelebi, Türk ve İran şairlerinin gazellerine 506 nazire yazmıştır.

Biyografik eserlerde Muhyiddin Çelebinin sevilen şu beyitlerini tespit ettik:

Ağzı nâzüklükle kınum nüş idüp oldı revân
 Kıtre-i hünüm anuñ ağzında kıalmışdur nişân
 Bahr-i eşküm köpri tutmaz köpri şanma kışum
 Çeşmeler üzre kemerdür iki kışum benüm
 Ögerler gerçi kim şabr-ı cemîli
 Velî şabruñ dağı erzânı hoşdur
 Dil-i Muhyî'den eksük olmasun derd
 Müsâfir hânenün mihmânı hoşdur
 ‘Aceb maħbübsın ey şüh-ı şannâz
 Dili virmezsem olmaz virsem olmaz

(Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-şuarâ*, s. 877; Âşık Çelebi, *Meşâirü's-şuarâ*, vr. 119a; Müstakimzâde Sâdeddin Süleyman Efendi, *Devhatü'l-meşâyih*, s. 220; *Latîfi Tezkiresi*, s. 307.)

Reyhân u benefşeyle idüp bâğ-ı ruhuñ zeyn
 Sanduñ ki bahâr oldı hâzân eyledüñ ey dost

¹⁰ Kınalızâde Hasan Çelebi, *a.g.e.*, s. 879.

¹¹ Âşık Çelebi, *a.g.e.*, vr. 119 b; Mecdî, *a.g.e.*, s. 389.

Alurlar cān u dil nakdini bizden
 Varurlar ğayr-ile bāzār iderler
 (*Sehi Bey Tezkiresi*, s. 131)

Nigāruñ rüyü Rüm'umdur ğara zülfi Ğaramān'um
 Ağ alnı Aydın'um başında şırma şacı Şarhān'um
 Cihāna ehl-i 'ışık için getüre miřlüñi řāyed
 Cihānda olmasun [ol] dil-rübāyi toğuran ana
 (Āřık Ğelebi, *Meřāirü'ş-suarā*, vr. 119^b)

Mināre eyleyüp gül řāhımı bülbül gülistānda
 Namāz-ı 'ışık için 'āřıklara anda ezān eyler
 Ğemende ehl-i bezmi tāb-ı mihr incitmesün diyü
 Bahār ebri ağ atlaslardan aña sāyebān eyler
 (Muhyiddin Ğelebi, *Divan*, vr. 50^b)

Muhyiddin Ğelebi, çeşitli faziletlerle tanınan, güzel ahlāk sahibi, edep ve haya ile müzeyyen, nezaket ehli bir kişi idi.¹² Takva ehli, çok cömert, fakirlerin dostuydu, dinin emrettiği şeylere harfiyen uyardı.¹³ Alışverişle-
 rinde hak ve hukuku gözetemeyen, olgun bir insandı. Halkın kıbleĝāhı olan
 mihraptan başkasına baş eğmemiş, abdest ibriğinden başka kulpa yapış-
 mamıştır.¹⁴ Hayır amacıyla İstanbul mülhakatından Beykoz'a bağlı
 Dereseği'de ve Rumeli'de birer mescit yaptırmıştır.

řakāik-ı Numaniye ve Zeyilleri'ndeki kayda göre, Muhyiddin Ğelebinin
 kazaskerlik makamından azline sebep olan sadrazam Ayas Paşanın helāki
 için hacda Beytullah'ın kapısının halkasına yapışarak, adı geçen sadrazama
 beddua etti. Duası kabul olup o gün Ayas Paşanın öldüğü anlaşıldı. Halk
 arasında bu olayın, Ğelebi'nin duası yüzünden meydana geldiğine inanan-
 lar oldu. Ğelebi, konuşurken görüşlerini çekinmeden söyler, kimsenin
 ayıplamasından korkmazdı.

Bazı tezkirelerde Muhyiddin Ğelebinin hāl ve davranışlarının tuhaf
 olduğu, bazen vesveseye kapıldığı yazılıdır. şöyle ki: Çok yemek yediği
 hālde doymadığı, vesveseye kapılıp dışardan aldığı bir şeyi, hatta kalemini
 dahi yıkamadan kullanmadığı belirtilir. Latifi'ye göre her ne zaman aşka
 gelse ya şiir okur, ya da şiir yazardı. Sonra da kalkıp abdest tazeler, ağzını

¹² *Sehi Bey Tezkiresi (Heşt Bihışt)*, Haz. Günay Kut, Harvard Üniversitesi Basımevi 1978, s. 131.

¹³ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, s. 344; *Latifi Tezkiresi*, (Haz. Mustafa İsen) Kültür Bakanlığı Yayınları 1000 Temel Eser Dizisi/ 149), Ankara 1990, s. 307.

¹⁴ *Mecdî, a.g.e.*, s. 388.

gül suyu ile çalkalardı.¹⁵ Sofuluk nedeniyle mekruh diye manzum sözden bu kadar sakındığı hâlde, büyük bir divan teşkil edecek kadar şiir söylemiş olması düşündürücüdür.

Eserleri

1. Tamamlanmamış Kur'an-ı kerim tefsiri.
2. Hidaye'ye dair makaleleri.
3. Seyyid Şerif-i Cürçânî'nin Şerh-i Miftah'ına yaptığı haşiye.
4. Sadr-ı Şeria'ya dair yazıları.

(Bu eserler *Şakâik-ı Numâniye ve Zeyilleri*, s. 388; *Devhatü'l-meşâyih*, s. 23 ve diğer kaynaklarda belirtilmiştir.)

5. Divan.

Divan ve Divan'ın Muhtevası

Kafiyelerine göre dizilmiş olan Muhyiddin Çelebinin divanı, başta bir münacat, biri Arapça olmak üzere na't tarzında iki kaside, 27. varakta bir, 149-151. varaklar arasında üç naat; 506 nazire ve 206 ihtira (orijinal) olmak üzere toplam 719 manzumeden meydana gelmiştir. Divan bir münacatla başlamaktadır:

Şalındukda ma'ânî şaydına şebbâz-ı dil hergâh
Gerek bir bâli bi'smi'llâh ola bir bâli hamdi'llâh

Bundan sonra yine na't tarzında biri Arapça, ikisi Türkçe olmak üzere üç kaside bulunuyor. Kasidelerden sonra divanda şairimizin diğer şiirleriyle, başta Ali Şir Nevayî olmak üzere Molla Câmî, Necatî, Mesihî, Ahmed Paşa, Şeyhî, Adnî, Atâî, Sâfi, Şevkî, Nizâmî, Şeyh Kemâl, Tâli'î, Âftâbî, Zülâlî, Selmân, Hafî, Fatih Sultan Mehmed ve I. Sultan Selim gibi yerli ve yabancı şairlerin şiirlerine nazireler bulunmaktadır.

Burada nazire ve nazirecilik hakkında bilgi vermek yerinde olur kanaatindeyiz. Nazire, bir şairin manzum eserine diğer bir şair tarafından aynı vezin ve kafiyede yazılan benzer şiirdir. Bu şartları yerine getirmek suretiyle şiir yazmaya tanzir, bu tür şiirlerin derlendiği kitaplara da nazire mecmuası denir. Nazire terimi, Türkçede *söylemek*, *yazmak* (Nazire söylemek, nazire yazmak) yardımcı fiilleri ile söylendiği gibi; bir kimsenin hareketinin bir başkası tarafından aynen tekrarlanması veya ona tam bir karşılık teşkil eden hareketi için de *yapmak* yardımcı fiili ile söylenir. Me-

¹⁵ *Latîfî Tezkiresi*, s. 307.

selâ “Ona nazire yapıyor” denir. Nazire olarak yazılan bir eser, beğenilen bir şiire karşı yazılır. Bu tutum kuru bir taklitçilik değildir. Hatta çok zaman nazire olarak yazılan bir şiir, orijinalinden daha güzel olabilir.

Nazireciliğin Türk şiirinde önemli bir yeri vardır. Bir taraftan nazireler söylenirken; bir taraftan da bu yolda nazire mecmuaları oluşturulmuştur. Yazılan belli başlı nazire mecmuaları şöyle sıralayabiliriz: Mezidoğlu Ömer'in *Mecmuatü'n-Nezair*'i (derleniş tarihi 1487, Oxford Üniv. Ktp. nr. 27689); Eğirdirli Hacı Kemal'in *Camiü'n-Nezair*'i (derleniş tarihi 1512, Bayezid Devlet Ktp. nr. 5782); Edirneli Nazmî'nin *Mecmuatü'n-Nezair*'i (derleniş tarihi 1523, TS, III. Ahmed Bl. nr. 2644; Millet Ktp. Ali Emirî Manzum nr. 683; 684; Nuruosmaniye Ktp. nr. 43222); Pervane Beyin *Nazire Mecmuası* (derleniş tarihi 1560, TS. Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Bağdat Bl. nr. 406) ve Hisalî'nin *Metaliü'n-Nezair*'i (derleniş tarihi 1651 yılından önce yazılmış, Nuruosmaniye Ktp. nr. 4252, 5253; İ. Pala, Divan Şiiri Sözlüğü.)

Muhyiddin Çelebinin divanı, Allah'a hamd ve Hz. Muhammed'e niyaz ettikten sonra; şiirlerini okuyanlardan kendisine dua etmeleri dileği ile sona eriyor:

Söz evveli-y-ile âhirinde
 Hamd ile şalât u âb-ı cārī (170^b)
 Feyyâz-ı ma'ânî Rabb'e olsun
 Hamdüñ dil ü cân-ile hezârı
 Çokluk şalavât o Hâk resül'e
 Kim fazl-ı şî'ârı vü dişârı
 Luğf idüp unutmaya du'âdan
 Eş'ârımı kim ki ola kârı
 Bir fâtihâ ide baña ihsân
 Bâri diye rahmet ide Bârî (170^a)

D i v a n N ü s h a s ı

Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi (Millet Ktp.) 772. Tek nüshasını tespit edebildiğimiz Divan'ın tavsifini şöyle yapabiliriz:

Müellif: Fenârîzâde Muhyiddin Çelebi, muhteva bakımından klâsik bir divandır. Müstensihî: Heratlı Ali bin Muhammed. İstinsah kaydı yok.

Maddî tarifi: Eser 170 varak, cilt ölçüsü 220x140 mm. Yazı alanı 165x90 mm. Sahifede 27 satır, güzel talik, aharlı, filigranlı, suyollu, baş-

lıkları kırmızı, metin siyah mürekkeple, krem renkli kâğıt üzerine çift sütun hâlinde istinsah edilmiştir. Şemseli, miklepli, şirazesı dağılmış, sırtı yıpranmış, kahverengi deri cilttir.

Hatimenin sonunda eserin müstensihisi şu ibareyle belirtilmiştir: “Alâ yedi el-'abdi'l-fakîr ed-dâ'î 'Ali bin Muhammed el-Herevî ahsene'llâhu ileyhimâ fi'd-dâreyni”. Birinci yaprakta Reşid Efendinin, kitaplığın mühürleri ve Derviş Mehmed bin Mustafa namına bir mühür, okunamayacak derecede silinmiş başka iki mühür basılıdır.

DİVÂN-I MEVLÂNÂ MERHÛM VE MAĞFÛR

MUHYİDDİN EL-FENÂRÎ

rahmetu'llâhi'l-Bârî nevvera'llâhu merķadehü- 2b

Mefâ'ün Mefâ'ılün Mefâ'ün Mefâ'ılün

01. Şalındukda ma'ânî şaydına şebbâz-ı dil her-gâh
Gerek bir bâli bi'smi'llâh ola bir bâli ħamdi'llâh 2b
02. Dağı rehber gerek aña şalât-ı seyyid-i kevneyn
Ki ol ma'nâlaruñ şahrâlarında olmaya güm-râh
03. Kaçan kim olsalar bunlar aña bâl ü per ü rehber
Aña Ħaķ'dan 'inâyetler ümîd ol kim ola hem-râh
04. Dilüm şeh-bâzi işbu cümleye oldı muvaffaķ çün
İder her dürlü çok r'anâ ma'ânî şaydını her-gâh
05. Dem-â-dem inlesem şayd-ı ma'âniyle dilüm tañ mı
Şeh-i 'ışkam dilini şayd-ıla añlar hemîşe şâh
06. Dilini añlamaz şayd-ı vuĥûş ol ehl-i 'ışķuñ kim
Dilini añlaya şayd-ı ma'ânî itmek-ile gâh
07. Yed-i tülâ-yı fikrümle elüme girdi çok ma'nâ
Ki anlardan yed-i fikrî idi fażl ehlinüñ kütâh
08. Bulupdur reh niçe ma'nâ-yı ħâsa şab'-ı reh-vârum
Ki anuñ birine bir řab' hergiz bulmamışdı râh
09. Nice gül gibi rengîn lafz-ıla ĥoş bu ma'nîyi
Edâ itdüm benüm dîvânım oldı gülsitân nâgâh
10. Degüldür gülleri anuñ bu dünyâ gül-şeni gibi
Hemân bir niçe günlük açılır her gün geh ü bî-gâh
11. Anuñ her bir güli 'uşşâķa büy-ı 'ışķ virmekde
Aña olur dimâĝ-ı cânı her 'ışķ ehlinüñ âgâh

12. Denüpdür Muhyî'nün her şi'ri çünkim eşk ü âh ile
Kim okursa aķa çeşminden anuñ eşk ü ide âh
13. Çün istimdādumuz Hāķ hāzretinedür ķamu işde
Diyelüm başladuķda şi're de 'ışk-ıla yā Allāh

KAŞİDE-İ 'ARABİYYE Fİ-MEDĖ-İ SEYYİDİ'L-ENBİYĀ -'aleyhi's-selām-
VE KAD 'URİZAT 'ALĀ HAZRETİHİ'L-'ALİYYETİ VE KİRĀE'Tİ Fİ'L-
HÜCRETİŞ-ŞERİFETİ KUDDĀMÜ'R-RUHĀM 2b

I.

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

01. Ey faziletler kaynağı, ey insanların en hayırlısı, ey bilgi ve takva yönünden yaratılanların en mükemmeli!
02. Sen ki karanlık geceyi ışıklandıran dolunay gibi, dalâlet karanlığını, hidayet nuru ile aydınlattın.
03. Sen ki yüce Allah ile bizim aramızda feyiz ve tebliğde aracı oldun.
04. Ey Rabb'imiz! Sen o (Hz. Muhammed)nu, çok sevenleri için, dikenli ağaçtan yapılmış bir çadır (kulübe) dan açığa çıkardın.
05. Sen bütün insanlığa hidayet olarak gönderildin. Sana itaat edene ne mutlu, isyan edene yazıklar olsun.
06. Varlıklar, senin gelişin için güzel bir surette yaratılmış; gök senin gelişin için süslenmiştir.

07. Sen olmasaydın insanoğluna dünyaya gelme nimeti verilmediği gibi, ayrıca fazilet, akıl ve güç de verilmezdi.
08. Ey insanların en şerefli! Âdem için yaratılanlar arasında şeref olarak onun neslinden gelmen yeter.
09. Senin kalbin ilim denizinin sedefidir. O ne güzel sedeftir ki onda vahiy incileri saklandı.
10. Allahu ta'âlâ vahyi için seni emin olarak seçti. Vahiy sende tamamlandı ve sona erdi.
11. Sen yaratılanların en evveli, peygamberlerin ise sonuncusu olarak gönderildin.
12. Peygamberlik devri seninle, hayırla tamamlanmış oldu. Tamamlanmasıyla da sen peygamberliğin sonunu mühürledin.
13. Bazı sırlarını ümmetinden bir kesimine veraset olarak bıraktın. Onun içindir ki bunlar kâmil velilerden oldular.
14. İlimlerinden bir miktar, ümmetinin bir kısmına veraset olarak bıraktın. Bu himmetinle onlar enbiyalar gibi oldular.
15. Her ne kadar bazı ilimlerin veraset yoluyla gelmiş olsa da onlar, amelsiz kimselerde oldukları için boşa gittiler.
16. Ben gaflet ve isyanda iken, sen, geceleri ibadetle ihya ediyordun.

17. Kalpte giderek artan bir hastalıktan helâk olmak üzereydim. Devamlı bir şekilde heves yılanı onu (kalbi) sokuyordu.
18. Şefaatin büyük bir ilaçtır. O şfaat ilâcı benim derdim için devadır.
19. Büyüklükte dağlar gibi, sayı bakımından çakıl taşları kadar çok olan günahlarım giderek artmaktadır.
20. Eğer tarafından şfaat rüzgârı eserse (günahlarımın) hepsi bulut ve boş şeyler gibi dağılıverir.
21. Günahım ne kadar artsa da senin şefaatin miktar ve keyfiyet olarak gördüğüm kadarıyla ondan daha fazladır.
22. Günahım senin şfaat okyanusunun (denizinin) yanında bir damla gibi. O senin şfaat denizinde eriyip biter.
23. Ümmetinin günah ve hataları olmasaydı, ümmetin için ettiğin şfaat vaadi gerçekleşmezdi.
24. Senin şfaatini herhangi bir şekilde hak etmemişimdir. Ey insanlığın en cömerti! Kemâl-i lütfunu göster!
25. Senin büyüklüğün yanında bizim bir rütbemiz yoktur. O büyük lütfundan bizleri mahrum etme.
26. Lâkin sıdk ve ihlâsla sana olan sevgimiz aramızdaki bağlılığa kâfi gelir.
27. Kalbimizdeki olan senin sevgin, göz yaşımızın sularıyla yetişip devamlı gelişmektedir.

28. Ümmetinden Muhyî, kalbinin denizindeki övgü ve sena incilerini sana bir sevgi (nişanesi) olarak hediye ediyor.
29. Ruhumun derinliklerindeki sana olan sevgimi nazımla ifade ederken, sana kalbim ve ruhumla feda olayım.
30. Şairler medhiyelerinde, cömertlerden bahşış ve hediyeler beklerler.
31. Senden at ve mal (dünya serveti) istemiyorum ey insanların efendisi! Senden sadece şefaaf diliyorum.
32. Seni medh etmek bizim haddimiz değildir. Ricamız, seni medh etmeğe lâ-yık olanlardan biri olarak kabul edilmemizdir.
33. Bu fakir kulun (ümmetin) sana lâ-yık olan sadece salâtla değil, sana bağıllık ve dua ile yaklaşır.

KAŞİDE-İ DİĞER DER MEDH-İ SERVER-İ ENBİYÂ-YI KİRÂM

-‘aleyhi ve ‘aleyhimü's-selâm- 3b

II

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

01. Ey server-i risâlet ü sulţân-ı enbiyâ
Ser-çeşme-i nübüvvet ü ser-tâc-ı aşfiyâ 3b
02. Ey mazhar-ı şerâyi' ü ahkâm-ı dîn-i haq
V'ey maţla'-ı tavâli'-i mihr ü meh-i hüdâ
Farsça beyit:
- 03.

Geştî tu der sarây-ı nübüvvet şadr-nişîn
Geştî be-taht-ı mülk-i risâlet tu pâdişâh

04. Ser-defter-i cemî'-i rüsül hādî-i sübül
Der rāh-ı haq muqaddem-i mecmû'-ı enbiyā
05. Haqq'ıñ mu'allemi kamu halkıñ mu'allimi
'Ummān-ı 'ilm kim dürerine yok intihā
06. Zātuñda hüsn-i halk-ıla cem' oldı hüsn-i hulq
Maḥbüb olursa dillere vü cānlara revā
07. Haq rahmetini kālîb-i hüsn ü kemâlde
İzhār idüp ḥalāyıkā ad vurdı Muştafā
08. Ol hüsn kālîbına girelden keremle luḫf
Oldı anuñ ikisi daḫı ḫaylî hod-nümā
09. Olmazsa sāyesi n'ola hürşîd-i hüsn-ver
Hürşîd iken olupdur özi sāye-i Hudā
10. Görse emāmı gibi verāsın gözi ne tañ
Cism-i laḫîfi itmez idi ḫucb-i mā-verā 3a
11. Bāğ-ı cemālî ravzası her dem bahārdur
Cennāt-i heşte tāsi'-i hoş bāğ-ı dil-güşā
12. Firdevs güllerinden iki gül iki ruḫı
Halkā nümüne için olunmuş aña 'atā
13. Ruḫsārı güllerin açalı bād-ı luḫf-ı Haq
Her biri ehl-i 'ışka virür büy-ı cān-fezā
Arapça beyit:
14. الصدع في نهار صبيح جماله
غيم اذا علاه وليل اذا سجي
Eş-şud' fî nehār-i şabîḫ-i cemālîhî
Ġaymün izā 'alāhü ve leylün izā secā
Farsça beyit:
15. خور نور ميدهد بجهان روز وماه بشب
روي منير او دهدش روز وشب ضيا
Hür-ı nür mî-dehed be-cihān rüz u māh be-şeb
Rüy-ı münîr-i ü dehedes rüz u şeb zıyā
16. Bîgāne oldı baña zamāne güzelleri
Ol kân-ı hüsn-ile olalı cānum āşinā
17. Şevkı odıyla yandı kül oldı kamu heves
'İşkı hevāsı ile yile vardı her-hevā
18. Cān 'ışkın armağan ilede idecek sefer
Mîn-'ālemi'l-fenā ilā-'ālemi'l-beḫā

19. Mevlâsı kullıgın begenüp eyledi anı
Halkı içinde ‘izz ile sulţân-ı enbiyâ
20. Sulţân-ı enbiyâ idüğine yiter delîl
Kim aña ümmet olmağa ʔalibdür enbiyâ
Farsça beyitler:
21. شاه دو کون بوده وفخرش بفقیر بود
بودش بفقیر صبر به از بشکر باغنا
Şâh-ı dü-kevn bûde vü faḥreş be-faqr büved
Bûdeş be-faqr şabr bih ez şükr-i bâ-ğmâ
22. میخواست کوه زر رودش در پی او خواست
پیش خرد چو بود غنا صورت غنا
Mîhâst kûh-ı zer revedeş der pey-i o h’âst
Pîş-i ħired çü bûd ġmâ şüret-i ġmâ
Mülemmâ beyit.
23. چون خون حیض بود چو بال زن جهان
بالمال بالتلوث بالفقر قد زکا
Çün ħûn-ı ħayz bûd çü bâl-i zen-i cihân
Bi’l-mâli bi’t-televvüşi bi’l-faqrı qad zekâ
24. Sensin o şeh ki şâh-ı mülük-i cihân iken
İtdüñ ħuzû‘-âzâr özüñe meskenet-revâ
25. Şâh-ı kebîr ü mîr-i mu‘azzam özüñ velî
Kibr ü ta‘azzum olmadı hergiz saña qabâ
26. ‘Âr itmedüñ gedâdan ü yok şâha rağbetüñ
Dervîş ü pâdişâh qatuñda ‘ale’s-sevâ
27. Yok iḥtiyâc mühr-i Süleymân'a sende kim
Ḥaḫ ḥâtem-i nübüvveti kıldı saña ‘aṭâ
28. Âyîne-i Sikender'i n’itsüñ yüzüñ gören
Rüşen cemâlüñ oldı çün âyîne-i Ḥudâ
29. Ğam yok saña vü cündüñe a‘dâ-yı dînden
Nuşret yiliyle menzilüñ oldı çü hoş hevâ
30. Herbir nebîde var idi bir dürlü mu‘cize
Envâr-ı mu‘cizâtı qamu virdi Ḥaḫ saña
31. Yok inḫitâ’ ḥaşre degin mu‘cizātuña
Mazhardur ümmetüñden aña niçe evliyâ 4b
32. Dünyâda gerçi kim ḥasene ḥâşıl itmedüm
‘İşquñ müyesser oldı hemân ol yiter baña

33. Gönlümde 'ışk-ı pāki senüñ gibi serverüñ
Maḥşerde ḥalk içinde benüm mefḥarum ola
34. Gönlüm serīrin eyledi 'ışkuñ şehi çü cāy
Ben anuñ-ıla dūzaḥa yanmaḥ degül revā
35. 'Işkuñ-ıla uğrar-ısa eger dūzaḥa yolum
Ümmīdüm ol ki o baña berd ü selām ola
36. Muḥyī kuluñ gedāyīlige geldi ḳapuña
Sen şāhdan 'aḫā-yi şefā'ate ider recā
37. Çok cürmi luḫfuña dayanup berkidür yüzün
Çün sende var kemāl-i kerem yoḳ ḳatuñda lā
38. İḥsān u cūda menba' olupdur iki elüñ
Her birinüñ her ıḣba'ı bir lüle-i 'aḫā
39. Şunsun nevāl eliyle şefā'at nevālesin
İre nevāya niçe benüm gibi bī-nevā
40. Lāyık mı luḫfuña ki ḳalam aç u bī-naşīb
Ḥōn-ı şefā'atüñ çeküben idicek şalā
41. Sensin zünüb ḥastelerinüñ ḫabībī çün
Eyle şefā'atüñle benüm derdüme devā
42. Ğarḳ u helāk itdi beni baḥr-i ma'şiyet
İrgür şefā'atüñle baña luḫf-ı cān-fezā
43. Sensin cihānda Ḥıẓr u Mesīḫā baña hemān
Ben muḥlişuñda ḡayrlara yoḳdur ilticā
44. Ḥalk içre çün saña dil ü cān-ile 'aşıḳuz
Her luḫfı senden eylerüz ey pür-vefā recā
45. İksīr-i 'ışk-ıla seni buldum baña yiter
Sensin baña cihānda zer ü sīm ü kīmyā
46. Sāyeñ yoḳ anda tā ki beni ḥoş geçür diyem
Zıll-ı livāñı himmet it iy şāḫib-livā
47. Maḥşerde uşbu teşneñi ḳandur teraḫḫum it
İz min şarāb-ı ḥavzike tu'tī limen yeşā'
48. Gerçi elümde sen shehe lāyık hediye yoḳ
Vardur dilümde çok şalāt ü senā saña
49. Ḥaddüm degül egerçi ki saña şalāt idem
Ta'zīm idüp şalāt ider iken saña Ḥudā

Mülemmā beyit:

50. Lîkin murād emr-i Hâk'a imtişâldür
Bi'l-'aczi v'el-kušûrı ma'a's-şıdkı v'es-şafâ

ḤARFÜ'L-ELİF

NAZİRE-İ NEVÂYİ

I

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

01. Ṭal'atüñ bayram günidür 'âşıka ey meh-liqâ
Anda ruhsâruñ şafaqlu şubhdur alnuñ duhâ 5a
02. Ruḡlaruñdan rüz u şeb nür alsa mihr ü meh ne tañ
Her birinden anlaruñ var pertev-i nür-ı Hudâ
03. Āsumāndan gördügince kaşuñı dāyim hilâl
Aña itmekde selām ikrām ile olup dü-tâ
04. Saña her ılduz semādan 'arz idüp her şeb özin
Her biri bezmünde şem' idinmegi eyler recâ
05. Milk-i hüsne leblerüñ virdi kemâl-i intizām
Birbiriyle hoş düzenlikde ol iki pād-şâ
06. Rüyüñüñ her küşesinde beñlerüñ niçe ġarîb
Hindîlerdür Rüm'a düşüp itdiler mescidde câ
07. Oldı zülf ü ṭal'atuñla şād ü hem hayrân dilüm
Kim irüpdür leyl-i Qadre kim nehârı 'İd ola
08. Gelse mir'ât-ı mücellâ-yı cemâlün qarşuma
Virür ol 'aksiyle dil âyînesine hoş cilâ
09. Muşhaf-ı hüsñünden açdı fâl Muhyî teşne-leb
Şükr kim fâlında geldi "süre-i Kevşer" aña

NAZİRE-İ ŞEYH CÂMÎ 10b

II

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

01. Gül yüzlü sevgilinin hayaliyle gönülün her tarafı gül bahçesine döndü. Sanırsın Halil (Hazreti İbrahim) oraya geldi ve ateşler gül bahçesine dönüştü.
02. Gül, onun yüzüyle karşı karşıya gelince utancından yüzü kızardı. Çabucak yüzünü saklayarak gül bahçesinden uzaklaştı.
03. Âşıklar her sabah her seher yüzlerini su yerine kanlı göz yaşlarıyla yıkadıkları için yüzleri kırmızıdır.
04. Sevgilinin iki gözü güneş gibi açıldığında, sürekli olarak güneşte parlayan açılmış nergis gibidir.
05. Onun mahallesine gittiğimde yanaklarını al al gördüm. Ateşlerin nur olduğu buraya Tûr'dur dediler.
06. Onun güzellik bahçesinde, o iki dudak şaşılacak derecede açılmış güller gibidir. Her biri gece gündüz daima şeftali gibi olmakta.
07. Dilenci yolunu buldu, tacir çölleri kat etti. Onun güzelliğinin zekâtı bizi zenginleştirdi.
- هر سوی دل شد از خیال کلرخم کلزارها
کویا خلیل امد با وکلزار کشته نارها
- کل بارخش شد رو برو کشت از خجالت سرخ رو
کرده بزودی رو فرو بخرخت از کلزارها
- زان سرخ رویش هر نظر کز عاشقان با خون تر
با جای ایش هر سحر در شستن رخسارها
- در طلعتش کاو افتاب دایم دو چشمش چون بخوان
هر لحظه در خورشید تاب تر نر کسان بیدارها
- کردم بکوی او کزار دیدم رخسار شعله دار
گفتند طورست این دیار انوار کردد نارها
- در باغ حسنش ان دو لب کلهاي خندان بس عجب
کان هر یکی هر روز زشب شفتالو ها شد بارها
- سایل برهها برده پی تاجر بیابان کرده طی
مارا زکوة حسن وي داده غنازین کارها

08. Muhyî, kutsal papağanlardan daha tatlı dilli oldu. Onun tatlı ve güzel sözleri her zaman şeker gibidir. شد محیی شیرین زبان از طوطیان قدسیان
قدش همیشه در دهان اشعار و خوش گفتار ها
09. Söylediğim her gazeli âşıklar ve müzisyenler beğenip şarkı hâline getirdiler.

NAZİRE-İ DİGER¹⁶

(Nevâyî için)

III

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

01.	Verd-i handānum şolaldan çeşmüm ağlar çan aña
Cümle-i'âlem baña giryân u ben giryân aña	15b
02.	Yoğ idi cennetde anuñ gibi ra'nâ tâze gül
Anuñ-ıçun şalib oldu ravza-i rıdvân aña	
03.	Taht-ı hüsni üstinde şâh iken girüp yir altına
Şâhsuz kalduğ diyü ağlaşdılar hübân aña	
04.	Ol meh-i tâbānuma bedr iken irişdi hüsuf
Yas idüp şeb kara geydi şubh ağlar çan aña	
05.	Döymeyüp bu mâteme bād-ı şabâ kaçdı hemân
Kara geymiş ebri gönderdi ki ola giryân aña	
06.	Gök-ile yir birbirinden kıskanurlardı anı
İtdiler taqsım ten düşdi buña vü cān aña	
07.	Aldı hüsni gülşeninüñ güllerin bād-ı ecel
Kaldı hār-ı gamda şeydā bülbüli nālān aña	
08.	Gök yire geçsün yir āhumla tozup çıksun göge
Çün ara yirde yetişdi āfet-i devrān aña	
09.	Kimi görse Muhyî ağlar yārsuz kaldum diyü
Sizde de var-ise şefkat ağlañuz yārān aña	

¹⁶ Muhyiddin Çelebi bu gazelini, Ali Şir Nevayî'nin *anga* redifli bir gazeline nazire olarak yazmıştır. Gazel için bk. Ali Şir Nevayî, *Fevâ'idü'l-Kiber*, Haz.: Önal Kaya, Ankara 1996, s. 13.

İHTİRÂ‘

IV

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

01. ‘Işğ âteşdür dil âteşdān aña
Her nefes āhumla üfler cān aña 15b
02. Eşkümüñ her kıtresi dürr-i hoş-āb
Seyl-i bī-pāyānīdür ‘ummān aña
03. Gün yüzüñ örten şaçuñ bir ebr kim
Göz yaşı bārān olur her ān aña
04. Ağlayaym ko yüzüñe karşı kim
Yaz günidür yaraşur bārān aña
05. Dil ğam u derdüñle dāyim şād olur
Hoş gelür cem‘iyyet-i yārān aña
06. ‘İd-i vaşluñda nizā‘a düşdi halk
Herbiri öñ olmada kırbān aña
07. Hāk-i pāyüñ miskdür diyü şabā
Şatmadadur gözlerüm mīzān aña
08. Şaķınurken dil lebüñ cāndan daķı
Niçe zālimdür uran dendān aña
09. Eylesün Muhyī saña cānlar fedā
Sen lebüñle dāyimā vir cān aña

İHTİRÂ‘ (diger)

V

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

01. Āhum ebr oldı yaşum bārān aña
Ra‘d olupdur nāle vü efgān aña 15a
02. Ol gül-i ħandānumı şolmış görüp
Ālem oldı ebr-veş giryān aña
03. Çeşme-i ħayvān iken nūşīn lebi
Teşne cān virdi gören ħayrān aña
04. Niçe aldı cānını ol ħūruñ melek
Cümle ‘ālem virür iken cān aña
05. Ey felek yire geçerseñ yiridür
Çünkü girdi ol meh-i tābān aña

06. Bir gün aña niçe cān qurbān idi
 Āh kim nef' itmedi qurbān aña
07. Niçe mağribde gurūb itdi o şems
 Yoq tūlū'a bir daħı imkān aña
08. Tūtī-i dil bī-ķarār olsa ne tañ
 Ķanı zūlfı gibi hindistān aña
09. Bāğ idi ol serv ile Muħyī'ye dehr
 Ansuz ol ūsti aчуk zindān aña

NAZİRE-İ NECĀTİ¹⁷

VI

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

01. Cānda kim 'ışķ olmaya cānāna olmaz āşinā
 Yaқmayınca şem'a per pervāne olmaz āşinā 18b
02. Kim ki mest olmaz ezel cāmında cām-ı 'ışķ-ıla
 Aña sākī yad olur peymāne olmaz āşinā
03. Sırr-ı 'ışķı idemez her 'āşıķuñ ķalbi nihān
 Genc ile 'ālemde her vīrāne olmaz āşinā
04. Hāy u hūy-ı 'āşıķuñ 'āşıķlar añlar lezzetin
 Kim ayakla na're-i mestāne olmaz āşinā
05. Dil-berūñ hūsnı kemāle irmeden ölmez dili
 Yanmayınca şem' aña pervāne olmaz āşinā
06. Gördüm ol gün yüzlüm ayruķ māh diye baқmazam
 Zerre mihr ister meh-i tābāna olmaz āşinā
07. Andan ayruķ kim ki var bīğānedür cümle baña
 Kim ħabībi ġayrına dīvāne olmaz āşinā
08. Murğ-ı dil ħālinden ayruķ dāneye meyl eylemez
 Murğ-ı 'ālī himmete her dāna olmaz āşinā
09. Gülşen-i hūsnin gören büstāncılar ħayrān ķalır
 Bāğdan bīzār olup büstāna olmaz āşinā
10. Tañ mı kūyında talarσα gördüğünü it-rakīb
 Kimseye hergiz seg-i dīvāne olmaz āşinā

¹⁷ Muhyiddin Çelebi bu gazelini, Necatî'nin *âşinâ* redifli bir gazeline nazire olarak yazmıştır. Gazel için bk. Necatî Beg Divanı, Haz.: Ali Nihat Tarlan, Ankara 1992, s. 157-158.

11. Muhyiyā nālūñ müdām irgür o şāhuñ sem‘ine
Bir çağırmaqla gedā sulţāna olmaz āşnā

NAZİRE-İ NEVĀYĪ

VII

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Kā‘ilātün Fā‘ilün

01. Gün yüzüñ gördüm seher-geh mübtelā oldum saña
Ne mübārek gün imiş kim āşnā oldum saña 18a
02. Gerçi ‘ışkuñla baña bīgāne oldı ğayri halk
‘Işkuñ oldı bir bahāne āşnā oldum saña
03. Kısmet olduĝda ezelde cümle-i ervāha ‘ışk
Kim kime oldıysa ‘āşık ben saña oldum saña
04. Haste cāna söyleyüp didi Mesīhā-yı lebüñ
Hem tabīb ü hem devā vü hem ğidā oldum saña
05. Sen ne şehsin kim gören şeh tāc u tahtın terk idüp
Baş koyup pāyuñda dir ben de gedā oldum saña
06. Da‘vā-yı ‘ışka ruĝ-ı zer ü eşk-i sürh ise güvāh
Dimesün her müdde‘ī kim mübtelā oldum saña
07. Ben saña yüz kez dimekle kılmaduñ bir kez vefā
Sen baña bir dimeden biñ kez fedā oldum saña

NAZİRE-İ MESİHİ¹⁸

VIII

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

01. Çok direm gülzār-ı hüsne karşı her gün yā naşīb
‘Andelīb-i cāna olmaz bir gül-i ra‘nā naşīb 28a
02. Cān u dil dalmaĝdadur ‘ummān-ı hüsne dāyimā
Birine de olmadı bir lülü-yı lālā naşīb
03. Geçdi ‘ömrüm lālezār-ı ‘ışk içinde āh-ıla
Yandı baĝrum olmadı bir lāle-i hamrā naşīb
04. Yār-ile aĝyār ‘işretde ben āh u nālede
‘Işĝdan baña hemān olmuş kar u ğavgā naşīb

¹⁸ Muhyiddin Çelebi bu gazelini, Mesīhî'nin *naşīb* redifli bir gazeline nazire olarak yazmıştır. Gazel için bk. *Mesīhî Divanı*, Haz.: Mine Mengi, Ankara 1995, s. 124.

05. Ğam meydür içdügüm dāyim ħumārın def' için
Olmadı cām-ı lebinden bāde-i şahbā naşīb
06. Hıoş sa'ādetlü kemān-keş kaşı yanında gözi
K'aña dāyim olmuş anuñ gibi miskīn yā naşīb
07. Hindī-yi āteş-perest iken anuñ zülfı 'aceb
Ne 'amel itdi ki oldu cennet-i me'vā naşīb

NAZİRE-İ AHMED PAŞA¹⁹

IX

Me'ülü Me'ā'ilün Fe'ülün

01. Bu 'ışk degül belādur iy dost
Geldi başa bir kazādur iy dost 31b
02. Üstümdeki cān u dil figānı
Ten meyyitine şalādur iy dost
03. Derdün ezeli kazā imiş çün
Dermānı hemān rızādur iy dost
04. Kaddüm gibi bār-ı cevruñ-ile
Püşti-i felek dü-tādur iy dost
05. Senden nicesi umam vefā kim
'Ömr ādeme bī-vefādur iy dost
06. Cān ten kafesinde 'ıškuñ-ıla
Kumrī kim aña nevādur ey dost
07. Hāşıl [bu ki] zülfüñ ü kadüñüñ
Dāl u elif-ile dādür ey dost
08. Hız gelse lebünde tañ mı āhir
Bāküñ soñı çün belādur iy dost
09. Soñ nāz-ile kanımı dökerken
Kim ol baña ħün-bahādur iy dost
10. Kevni vü mekāmı dutdı ağıyar
Bunlarla ħalā-melādur ey dost
11. Yoğ Muhyi'de şabr u sende inşāf
'Işkuñ da güci buradur ey dost

¹⁹ Muhyiddin Çelebi bu gazelini, Ahmed Paşa'nın *dost* redifli bir gazeline nazire olarak yazmıştır. Gazel için bk. *Ahmed Paşa Divanı*, Haz.: Ali Nihat Tarlan, Ankara 1966, s. 136.

NAZİRE-İ ŞEYHİ²⁰

X

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

01. Şem'î ruhuñuñ kim gice gündüz yanar ey dost
 31a
 02. Qandîlini ay u güneş andan yaqar iy dost
 03. Cādū gözūñ uyğuda vü 'uşşāk seherde
 Beñzer bularuñ h'vābını gözden qapar iy dost
 04. Def' itmek-içün haste gözūñ derdini haṭṭuñ
 Eşkümler ezüp miski du'ālar yazar iy dost
 05. Dil virmede gelmekte dü zülfūñ arasında
 Çullāh gibi anda şan iplik çözer iy dost
 06. Āh eyledüğümce gözüm aqlarsa ne tañ kim
 Merdümde n'olur germ hevālardadır iy dost
 07. Cān u dil ü ten āhum-ıla vardı fenāya
 Yirinde anuñ herbirinuñ yil eser iy dost
 08. Pā-būsuñ ümīdine ne yolda ki olam ḥāk
 Bir ğayri yola n'içün idersin güzār iy dost
 09. Bir kaṭre şu 'uşşāka lebūñ teşnesi yüz biñ
 Muḥyī'ye de andan arada ne deger ey dost
 Şīrīn sühan olsun dir-iseñ ṭūṭī-i ṭab'um
 Karşu leb-i şīrīnūñ-ile şun şeker iy dost

NAZİRE-İ 'ADNİ

XI

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

01. Bahār u mevsim-i gül oldu bülbüller fiğān eyler
 50b
 Dilinde 'ışk pinhānını her 'āşık 'iyān eyler
 02. Mināre eyleyüp gül şāhını bülbül gülistānda
 Namāz-ı 'ışk için 'āşıqlara anda ezān eyler
 03. Zümürüdden çemen ferş-i ḥazāyin-kıymet olmaz-ken
 Gedā vü bāya şāh-ı şun' her gün rāygān eyler

²⁰ Muhyiddin Çelebi bu gazelini, Şeyhî'nin *dost* redifli bir gazeline nazire olarak yazmıştır. Gazel için bk. Şeyhi Divanı, Haz.: Mustafa İsen-Cemal Kurnaz, Ankara 1990, s. 106.

04. Çemen bezminde şunup lâle vü nergis kadeh dirler
Mey içüñ luḫf vaḫtidür aña ‘afv iḫtirân eyler
05. Bahārī ḫil‘at-ı şāhānesini geydüğinde dehr
‘Aḫā idüp çemen bezminde çok dürler feşān eyler
06. Yir altında nihān ḫübān-ı gül-endāmdan bu faşl
Nişān izḫār idüp yir üzre ḫoş güller ‘iyān eyler
07. Yine mevcüd olur ma‘düm olan evrāḫ-ıla ezḫār
Delīl-i ḫaşr ecsādı Ḥudā ḫalkā beyān eyler
08. Çemende ehl-i bezmi tāb-ı mihr incitmesün diyü
Bahār ebri aḫ atlaslardan aña sāyebān eyler
09. Bahār-ı ‘āleme şādān olup aldanma Muḫyī kim
Bahār iden anı öñ eglemez soñra ḫazān eyler

NAZİRE-İ ‘AḫĀYĪ

XII

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

01. Lebün ‘āşıklara ḫaḫ’dan ‘aḫādur
Dil ü cān derdine şīrīn devādur 53b
02. Çü gösterdüñ yüzüñ ayın elüñ şun
Ki ‘īd olduḫda ‘ādet merḫabādur
03. Ola kim āhum ebrin idesin maḫv
Güneşsin üstüme her gün doḫadur
04. Leb-i şīrīnün özler ḫaste gönüm
Ki ol ḫoş şerbete şāliḫ ḫidādur
05. Ne ḫoş ḫāḫ-ı mu‘allādur ḫaşuñ kim
Zemīn-i ‘ālem-i ḫüsne semādur
06. Yüzüñdür ḫüsñ ilinde Mışr-ı cāmi‘
Civārında ḫara zülfüñ ḫurādur
07. Saña öykünmeye āḫū-yı Çīn kim
Şaḫuñdan her ḫıl aña ḫün-bahādur
08. Virürken bü-y-ı cān Rüm u ḫıḫā‘ya
Şaḫuña misk demek ḫoş ḫaḫādur
09. ḫaşuñ mihrābını Muḫyī görelden
İşi geḫmiş namāzını ḫazādur

NAZİRE-İ SULTAN SELİM HAN²¹

XIII

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

01.	Küh-ı gamda taşlara urılmada başum benüm
Ol cerāḥaḥlerle kanlu akmada yaşum benüm	115a
02.	Ugradaldan 'ışk ğavġāsına ğavġāsuz başum
Var dil-i dīvānem-ile ceng ü savaşum benüm	
03.	Rüy-ı zerdüm üzre sürḥ eşkümlle itmiş naḫşlar
Ḥāküm itdükde ezel taşvır naḫḫāşum benüm	
04.	Nehr-i eşküm köpri dutmaz köpri şanmañ қаşlarum
Çeşmeler üzre kemerlerdür iki қаşum benüm	
05.	Gitdi başum tācı-y-ıla devletümle 'aql u şabr
Görenlerden arta ḳaldı oñmaduḫ başum benüm	
06.	İtmek-içün dāyim ol serv-i revānı cüst ü cū
Cūy olup her yaña olmaḫda revān başum benüm	
07.	Gördüğümde rāh-ı 'ışka döndi 'aqlum didi kim
Döymezem bu yola dut ma'zūr yoldaşum benüm	
08.	Cān virürsem 'ışk-ıla 'uşşāk yuyup götüre
Anlara virile cānum-çun beşin aşum benüm	
09.	'Işk rāhında irişmez kimse Muḫyī pāyına
Olmasa mecnūn olurdı ol ayaḫdaşum benüm	

NAZİRE-İ ŞEVḲİ

XIV

Mef'ülü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ülün

01.	Ḥār irdi dil-i nāzüküme bir gül-i terden
Çaḫ cānuma geçmişdür anuñ zaḫmı ciğerden	130b
02.	Cādū-yı ḫaḫı yaġduruban eşk-ile bārān
Her gün bitürür tāze benefşe gül-i terden	
03.	Zāhir olalı bāde-i şīrini lebinüñ
Alındı seker bādeden ü dad şekerden	
04.	Ruḫsār-ı dil-efrüzü 'aceb āteş imiş kim
Dāyim götürür dūd-ı dil-i ehl-i nazardan	

²¹ Muhyiddin Çelebi bu gazelini, Sultan Selim Han'ın *benüm* redifli bir gazeline nazire olarak söylemiştir. Gazel için bk. *Şâir Pâdişahlar*, Coşkun Ak, Ankara 2001, s. 155.

05. Bilini kenār isteyen ortaya getürsün
Sîm ü zerin ögrensün ol andağı kemerden
06. Didüm şakın āhum şererinden yüzüñ iy dost
Güldi didi pervā mı olur şuda şererden
07. Sanmañ bu iki dīde-i terden akanı eşk
Peykânlarıdur kim erimiş sūz-ı cigerden
08. Ansuz der-i ğam-ĥānemi āhum yili yapsa
Añup anı feryād gelür āh-ıla derden
09. Devr itdi ĥaṭı ebri yüzi māhını Muḥyī
Çāreñ ne hemān aĝlalyalum devr-ı ħamerden

HARFÜ'L-VĀV

İHTİRĀ'

XV

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

01. Eyle ħalbūñle dilūñde dāyimā tekrār hū
Bātnuñda tā senüñ zāhir ide esrār hū 130a
02. Eyle iḥyā zıkr-i hū-y-ıla ħarañu giceñi
İde gündüz gibi rüşen anı pür-envār hū
03. Ğāfil olma 'ışk-ıla hū na'resinden gāh gāh
ḤVāb-ı ğafletden ider ğāfilleri bīdār hū
04. Eyle evħātuñda hū zıkrini aḥvāle göre
Gāh i'lān eyle cehr-ile geh it esrār hū
05. Hāzır it iḥlāş-ıla dilde "hüva'llāhu aḥad"
Rüz [u] şeb dise zebānuñ 'ışk-ıla her-bār hū
06. Çün degül izmār ħable'z-zıkr cāyiz eyle zıkr
Evvelā ħalbūñle Rabb'üñ soñra ħıl izmār hū
07. İkidür ħarfı diyü ħalbe getürme ikilik
Aşlı çün birdür hemān bir ħarfidür tekrār hū
08. Girü gelse cānuñuñ ğüşı ger anı doldura
Zıkr-i hū çün dāyimādur yār hū aĝyār hū
09. Muḥyiyā hū zıkrini vird-i zebān it şubḥ u şām
Tā hevā-y-ile hüviyyetden ide bīzār hū

HARFÜ'L-YĀ

İHTİRĀ'

XVI

Mef'ülü Mefā'ilün Mef'ülü Mefā'ilün

01.	Devletlü yüzüñ şāhum gāyet göresim geldi
Nāzük elüñi öpüp yüze süresim geldi	169a
02.	'İdinde vişālüñüñ 'uşşāķ elüñ öpdükde
El kavşuru sen şāha karşı durasım geldi	
03.	Sen şāhı görüp taht-ı hüsn üzre Süleymān-veş
Āhumla esen bāda götrüviresim geldi	
04.	Bezmünde nedīm idüp cān-ile dil-i şühı
Pes şāhı leṭāyifile hoş gözledesim geldi	
05.	Geh sünbül-i zülfüñ-veş boynuña şalup қolum
Geh gül yüzüñi қоқup yüze süresim geldi	
06.	Sen yār-ile aġyārı gördükde idüp zārī
İtler gibi anları hep öldüresim geldi	
07.	Şem' eyledüğüm āhum ġam gicesi bezminde
Yüzüñ güneşin görüp söyündüresim geldi	
08.	Tāc idemedüm başa çün hākini pāyuñuñ
Rāhuña o ḥasretle yüzüm urasım geldi	
09.	Muḥyī қuluña şāhum ihsān-ı vişāl idüp
Diseñ ki o ġamġini sevindüresim geldi	

Ve nihayet Muhyiddin Çelebi'nin divanı, şu manzume ile sona eriyor:

XVII

Mef'ülü Mefā'ilün Fe'ülün

01.	Cem' eyledi Muḥyī-yi Fenārī
Niçe dür-i şī'r-i şāh-vārı	170b
02.	Cān riştesine idüp anı nazm
Dīvān idüp oldı yādgārı	
03.	Her beyti ḥayāl-i ḥāsı-y-ıla
Dīvānına virdi i'tibārı	
04.	Ma'nā-yı laṭīf ü ḥüb edādan
Bir lafzı degül berī vü 'ārī	

05. Yağmağda kerāmet-ile ‘ışkuñ
Āteşlere şi‘r-i āb-dārı
06. Kimüñ ki tefā’ül içün ola
Dīvān-ı laṭīfüm ihtiyārı
07. Ol olsa andağı rumūzuñ
Her hāline göre hıṣṣadārı
08. ‘Allām-ı ğuyūbdan recām oldur
Kim ola lisān-ı ğayb-vārı
09. Söz evveli-y-ile āhırinde
Ḥamd ile şalāt u āb-ı cārı
10. Feyyāz-ı ma‘ānı Rabb'e olsun
Ḥamdüñ dil ü cān-ile hezārı
11. Çoğluk şalavāt o Ḥağ resül'e
Kim fażl u şi‘arı vü dişārı
12. Luṭf idüp unutmaya du‘ādan
Eş‘arımı kim ki ola kārı
13. Bir fātiḥa ide baña ihsān
Bārı diye raḥmet ide Bārı 170a

“FENARİZADE MUHYİDDİN ÇELEBİ AND HIS DIVAN”

Abstract

Fenarizade Muhyiddin Çelebi is one of our scientist-poets who lived in the 16th century. After he completed his higher education, he became a teacher in the theological schools of İstanbul, Bursa and Semaniye. After these positions he was promoted to the position of chief judge first, and then Şeiḫülislam, the highest religious state authority. Sources indicate that Fenarizade Muhyiddin Çelebi is a good scientist and poet. During our research and examinations on his poems, we have noted that he, among the poets of the era, has written beautiful poems worth to be recorded. He has used methods such as metaphors, allusion, comparison, pun in his poems and he has used them with great subtlety and without forcing himself. His language is very simple compared with the one used in his era and he was given a special place among the poets of the classical school through his original imagination, loving behavior, knowledge of mysticism, cordial expression. His poems which are the basis of our article, especially lyric poems and eulogies that we have chosen from his collection, give us an idea on his poetry.

Keywords

Fenarizade Muhyiddin Çelebi, divan, gazel, kasida.